* రిక్షా *

శ్రీమతి పి. ఆర్ శాంతగారు

రామన్న చాలా నమ్మకమైనబంటు. చాలా కాలమునుంచి బుచ్చిబాబుగారింట్లో కొలువుచేస్తూ వున్నాడు. షుమారు యిరవైసంవత్సరాలు తన జీవితాన్ని వారింట్లోనే గడిపినాడు. బుచ్చిబాబు గారికి రామన్నంటే అమితయిష్టం. ఆఫీసునుంచి యింటికిరాగానే రాముడువచ్చి ఆయన మేజోళ్లు అవి విప్పి కాఫీ పుచ్చుకొన్నతర్వాత బాబుగారు పడక కుర్చీలో కూచోనివుంటే కాళ్లుపట్టుతూ బాబుగారికి చెప్పతూ ఆయన చెబుతూవుండే విషయాలన్నిటికి వూకొడ్తూవుండేవాడు.

బుచ్చిబాబుగారు అంత ధనవంతుడు కాకపోయినా తనుతిని యితరులకు పెట్టగల సామర్థ్యాని కాతని కేమి తక్కువలేదు. అతను మద్రాసులో Secretarietలో పనిచేస్తూ యిప్పుడు నెలకు రమారమి నూరురూపాయలు సంపాదిస్తున్నాడు. ఆతనికి లేక లేక కమలం పుట్టింది. ' బాబుగారికి కమలపై ప్రేమవుందో లేదో కాని రామన్నకుమాత్రము కమలాన్ని చూడందే ప్రాణాలువుండేవి గావు. కమలాన్ని యెత్తుకొని తిరిగేవాడు రామన్న ఎప్పుడున్నూ. తనకు భార్యబిడ్డలు లేకపోయినా కొందరు వృద్ధబ్రహ్మచారులవలెగాక కమలం అంటే మురిసిపోయేవాడు రామన్న. కమలం అంటే ప్రాణాలువిడచే వాడుకూడా. కమలం నిద్రపోయేంతవరకు తన చేతుల్లోనే ఆడుకుంటూవుండేది. తన దగ్గఉవున్న కాని డబ్బుకూడా కమలానికి పిప్పెరమెంట్లకొరకే వెచ్చించేవాడు. తన పంచప్రాణాలుకూడా కమలంలో పెట్టుకొని తండ్రికంటె, తల్లికంటె అధిక గారాబంగా పెంచుతున్నాడు కమలాన్ని. కమలకుగూడ రాముడు అంటే మిగుల యిష్టం. తల్లి దగ్గరకూడ అంత చనువులేదు, కమలానికి రామునిదగ్గర వున్నంతచనువు. రాముడు వుయ్యాల వూచంది కమలానికి నిద్రరాదు. రాముడు ఎత్తుకోంది కమలానికి తృప్తేలేదు. ఎవ్వరున్నా ఎవ్వరు లేకపోయినా రాముడు మాత్రము కమలందగ్గర వుండాలె, లేకుంటే ఒక టేయేడుపు. ఎప్పుడైన రాముడు పనిగా బయటకుపోతే రామునిహృదయం అంతా కమలముమీదనే. ఆపనిని త్వరగా ముగించుకొని యింటికి పరుగులేస్తూవచ్చేవాడు రాముడు. ఏడుస్తూ వున్న కమలం అతన్ని చూస్తూనే ఏడుపుచాలించి ఎత్తుకోమని చేతులుజాచేది. అయాహ్వానిస్తూన్న చేతులను ముద్దుబెట్టుకుంటూ 'రా తల్లీ రామాయమ్మా, యెంతగా యేడుస్తున్నావుతల్లీ' యని ఆదరిస్తూ తన చేతుల్లోకి ఆ చిట్టి కమలాన్ని తీసుకొని తన హృదయానికి గట్టిగా అదుముకొనేవాడు. రాముడికి దినము బాబుగారిని రిక్షాలో తీసుకొని ఆఫీసులో దింపేసి రావటం, మళ్లీ సాయత్రము ఆఫీసునుంచి బాబుగారిని యింటికి తీసుకొనిరావడం అతని దినకృత్యం. ఆతనికిచ్చే వేతనము అతి స్వల్పమైనా-ఆ వేతనముకూడా ఆతనికి అక్కరలేదు. తన భోజనము బాబుగారి యింటిలోనే జరిగిపోతూంది. ఆవచ్చిన నాల్గురూపాయలు రాముడు ఎక్కడనో నైజాములోవున్న వృద్ధమాతకు పంపేవాడు తను ఒక్కరూపాయివుంచుకొని ఆ వొక్కరూపాయిగూడా కమలంకోసమే ఖర్చుపెట్టేవాడు. తన కమలానికి రెండుమూడు సంవత్సరములు వచ్చినప్పటినుండి కమలాన్నికూడా సాయంత్రం రిక్షాలో కూర్చుండబెట్టి బీచికి తీసుకపొయ్యేవాడు. కమలానికి బీచీకిపోవడం అంటే యిష్టమే. అప్పుడప్పుడు రిక్షా

మీద వెళ్లుతుంటే కమలం రాముణ్ణి యేమేమో ప్రశ్నలు వేస్తుండేది. "రాముడూ నీవు కూడా నాన్నగారిమాదిరి ఆఫీసుకుపోవేమి? ఎందుకు రాడుడూ?" "పోతానుకాదుతల్లీ! వారిని రిక్షాలో ఆఫీసులో దిగబెట్టి వస్తానే!"

"అట్లాగాదు రాముడూ నీవు నాన్నగారిమాదిరి అక్కడనే ఆఫీసులో పనిచేయవే—మరి ఎందుకు?"

"అమ్మా! నాకు చదువురాదుతల్లీ, చదువువస్తే యిట్లావుంటానా?"

"అయితే నీవు యెందుకు చదువుకోలేదూ? రాముడూ మరి"

"అమ్మా నేను బీదవాణ్ణి అవడంచేత చదువుకోలేదు తల్లీ!"

"బీదవాడంటేయేమిటి రాడుడూ"అని యీలాగే తనకిఅర్థముగాని మాటలు మాట్లాడేది. అట్లాకమలాన్ని చూస్తే మురిసిపోయేవాడు రాముడు.

కమలకు సుమారు 8 ఏండ్లువచ్చాయి. బుచ్చిబాబు గారికి కొంచెము (Increment) వచ్చింది. రిక్షాకన్న కారుకొంటే బాగుంటుందనుకొన్నాడు బాబుగారు. ఒక సెకండుహేండు కారు సరసంగాకొంటే రిక్షాకన్న బాగావుంటుంది. డాబుగాకూడా వుంటుంది. ఆఫీసుకుకూడా త్వరగా పోవచ్చునని కారుకొందామని ప్రయత్నములోవున్నారు బుచ్చిబాబుగారు. ఇంట్లోఅందరు సరే అంటేసరే అనుకున్నారు. అయితే రాముణ్ణి ఏమిచెయ్యాలి—దానికి ఒకటే Solution రాముణ్ణి వెళ్లిపొమ్మనడమే. రామునికి సుమారు 60 ఏండ్లకుపైగా వుంటాయి. ఇంక వాడు రిక్షాయేమి లాగగలడు? ఎట్లనైనా రాముడికి స్వస్తిచెప్పాలెనని అనుకున్నారు. కమలమాత్రము రాముడు పోతాడు అని నప్పటినుంచి తహతహపడిపోతోంది. రాముణ్ణి విడిచి యెట్లావుండడము? బాబుగారు రాముని వార్థక్యాన్నిగూడా కనిపెట్టకపోయినాడు. రామునికి పని లేకుండా యింట్లోవుంచుకోడం ఆయనికి ఏమాత్రం యిష్టములేదు. కమలానికి యిష్టమయితేమాత్రం ఏమి? రాముణ్ణి యింట్లో వుంచుకోడానికి వలనుపడదన్నాడు బాబుగారు. కమలంకూడా రాముణ్ణి పంపొద్దనిచెప్పింది. అయితే ఆచిట్టి తల్లిమాట బాబుగారు లక్ష్యపెట్టుతారా? తనుకార్లో కూర్చోడండాబుగా కారులోనుంచి ఆఫీసులోదిగడం యివన్ని రామునికోసం వదులుకుంటాడా బుచ్చిబాబుగారు?

చివరకు రాముడు యిల్లు రెండుమూడుదినాల్లో వదలవలసిన పరిస్థితియేర్పడింది. ఇంట్లో యెవ్వరికి కలతయేమిలేదు కాని కమలానికి ఏమితోచడము లేదు. దినము చక్కగా చదువుకునేపిల్ల చదువుకోడం మానేసింది రెండుమూడుదినాలుగా—ఎప్పుడు రాముని దగ్గరనే కూర్చొని మాట్లాడుతూవుంటుంది. రాముడు ఏడుస్తాడు కమలా యేడుస్తుంది. కమల రాముని వళ్లో కూర్చొని అతని కండ్లనీళ్లుతుడుస్తూ "రాముడూ ఏడ్వవద్దు. నేను పెద్దదాన్నైన్న పెండ్లిచేసుకున్నాక నా దగ్గఱకువస్తువు కానిలే. మానాన్న నామాటవినరు-నీవు ఏడిస్తే నాకు యేడుపువస్తుంది రాముడు;..."వస్తున్న దుఃఖాన్ని ఆపుకుంటూ"అట్లాగే కానిలే తల్లీ నేను ఏడవనులేతల్లీ పోయి చదువుకో అమ్మా నాన్నగారు చూస్తే కోపపడతారు" అన్నాడు రాముడు.

తుదకు రాముడు బాబుగారివద్దకుపోయి అతని పాదములదగ్గర కూర్చున్నాడు. కండ్లల్లో నీళ్లు గిఱ్రున తిరుగుతూవున్నాయి. "బాబూ! ముసలివాణ్ణాయి నాను. మీరు నాకు వేతనముకూడ యివ్వనక్కరలేదు. బాబూ! అమ్మాయిని చూస్తూ మీపాదాలదగ్గర పడి వుంటాను. బాబూ మీరు వదిల్తే నేను వూరికే చచ్చిపోతాను" అని యెంతో మొరపెట్టుకొన్నాడు. బాబు హృదయంకరగలేదు. "నిన్ను పోషించడానికి వలనుపడదు. నీకు రావలసినసొమ్ము తీసుకొని నీవు రేపు వెళ్లిపో" అన్నాడు బాబు. తుదకు రాముని పూర్వపు నమ్మకము అతనిసేవ బాబుగారిమనస్సు కరగించలేదు. రాముడు వెళ్లిపోవలసిందేనా? కమల ప్రేమపూరిత హృదయానికితప్ప యీ విషయం మరెవ్వరిని కించెత్తైనా గదల్పలేదు. ఆనాటిరేయి కమలకు నిద్రకూడా పట్టలేదు. ముసలిరాముడు తన

రిక్షాతో మదరాసునగరమున వీథులోకి త్రోసివేయబడినాడు. రాముణ్ణి అందరు మరచిపోయినారు. కమల మరచిపోలేదు. తనకిచ్చిన జీతము మునిస్పాలిటి లైసెన్సుకు సరిపోయింది. దినమంతా కాచుకున్న, నాలుగణాలు రూకలుకూడా రావడం కష్టమయింది రాముడికి. పైగా వార్థక్యం కష్టంచేయలేవు అతని వృద్ధావయవాలు. ఏమిచేస్తాడు—బాబుగారికి దయ లేదు అతనిమీద.

నాలుగైదు సంవత్సరాలు గడచినవి. రాముడు దినమూ కమలాన్ని కలలో చూస్తున్నాడు. కమలం ఆనాడు తన కన్నీళ్లుతుడుస్తూ చెప్పినమాటలు యింకా అతనికి చెవుల్లో మ్రోగుతున్నాయి 'రాముడు! నేను పెద్దదాన్ని అయినతరువాత నా వివాహమయిన తరువాత నీవు నాదగ్గరకువస్తువుగానిలే నాయనగారు నా మాటవినరు'. ప్రపంచములో ఒకవ్యక్తి అతనికి కనబడుతూవున్నది. ఆవ్యక్తి కమలం. కమలం అతనికి సర్వంగా కనబడుతూవుంది. ఒక్కొక్కమారు కమలాన్ని తన వూహల్లోనుంచి త్రోసివెయ్యాలని తలుస్తాడు. కమల యెవరు? నేనెవరు? నాకు కమలానికీ యేమి సంబంధము అని అనుకుంటాడు. కాని మరు నిముషం తన చిట్టితల్లి కోమలహృదయం ఆమాటలు అతనికి జ్ఞాపకమునకు వస్తాయి. కమలం పెద్దదయ్యేది యెప్పుడు?

ఇట్లాంటి మధురభావాల్తో అతడు ఒక్కొక్కతూరి తన ఆకల్నికూడ మరచిపోతాడు. మరు నిముషం యీ ఘోర ప్రపంచం అతనికి కనబడి కలతబొందింప జేస్తుంది. పెద్ద పెద్ద భవనాల్లోనుంచి కారులోపొయ్యే వాళ్లను చూస్తాడు. వారు సర్వభోగాలను అనుభవిస్తూవున్నారు. హోటలుదగ్గర రిక్షాపట్టుకొని నిలబడుతాడు. కడుపునిండా మెక్కి తాంబూలాన్ని వేసుకొని వచ్చే యువకులను చూస్తాడు; తన పరిస్థితి చూస్తాడు. ఇవన్నీ అతన్ని పిచ్చివాణ్ణిగా చేస్తాయి. 'రిక్షాబాబూ' అంటే ఒకయువకుడు బదులు చెప్పతాడు! "నీవు కూర్చోరా నేను యీడ్చుకపోతా-ఏమిస్తావు'అని కడుపు తరుక్కపోయేలాగు మాటలాడుతాడు. ఈ మాటలన్నీ అతడు సహించలేడు. కడుపుకాలుతుండే కొద్ది అతనికి కోపము ఎక్కువ అవుతూవుండేది.

ఒకదినము ఆకలికి తట్టుకోలేక తన జీవనాధారమైన రిక్షాను అమ్మివేసినాడు. పది దినములు కడుపునిండా అన్నము తినగలిగినాడు. అవతల గతియేమి—దేవుని కెరుక. యిక రిక్షాగూడ లేదు. ఏమిచేస్తాడు. 'అడుక్కోవలసిందేనా?' అంతే అని సమాధానమిచ్చింది అతని అంతరాత్మ. 'బాబూ కడుపు మాడిపోతూంది. ఒక కానీ డబ్బు ఇయ్యిబాబూ' అంటే ఒక యువకుడు అతనివైపైన జూడడు. మరియొకడు అతన్ని కఠినంగా మాటలాడుతాడు హృదయము కోసికోపొయ్యేట్లు. అతనికి కోపంవస్తుంది, ఒక్కొక్కసారి. అంతకన్నా ఏమిచేయగలడు? శరీరం యెండుకపొయ్యింది. ఎముకలు బయటకు కనబడుతూ వున్నాయి. ఒకప్రక్కన ఆకలి, మరియొక్క ప్రక్కన వార్థక్యం, ఇంకొక ప్రక్కన కోపము, అన్ని అతని హృదయాన్ని మాడ్చివేస్తూన్నాయి. బస్సుస్టాండు దగ్గరకుపోయి అడుక్కుంటూవున్నాడు. ఒక మహారాజుకైనా ఒక్క కానిడబ్బు యివ్వటానికి చేతులాడవు.—'బాబు రెండు దినాలుగా అన్నము లేదుస్వామీ; ఒక కానీ కూడా దొరకలేదు బాబూ. ఏమి, బాబుగారు, ఒక్కరైన ధర్మంచేయరా! వృధాగా అంతడబ్బు వెచ్చజేస్తారే! ఒక కానీడబ్బు ఆకలితో మాడే వానికి వెయ్యడానికి మీకు చేతురావా స్వామీ; స్వామీ, ఒకసిగరెట్టు విలువజేయదుగదా; ఒక కానీ! మీరు ఒకసారి బీడావేసుకున్నంత విలువగూడా చెయ్యదుకదా స్వామీ! ఏ మహానుభావునికి గూడా కరుణ కలుగలేదేమి? బాబూ—ఒక్క కానీ బాబు. ఒక యిడ్లీ కొనుక్కొని కొంచెముసేపు ఆకలి పట్టుకొని వుంటాను బాబూ—కడుపునిండిన స్వాములకు కరుణలేదా! నాయనలారా! ముసలివాణ్ణి బాబూ! అని యేమేమో తన అవస్థ చెప్పతుంటే, బస్సులోనుంచి ఎవరో ఒకరు ఒక కాని క్రింద వేసినారు. బస్సు కదలిపోయింది. ఆ కానీకోసమై రాముడు కొంచెముదూరము పోయినాడు. ఆకలి బాధలో వెనుక కారుశబ్దమైనా విన్నవాడు గాడు. ఒక నిముసములోనే కారు అతనిమీదకి పోయింది. కమలం—నా చిట్టితల్లీ! అని ప్రాణాలు వదలినాడు రాముడు. కారులోనుంచి ఒక యువతి, ఆమె భర్తదిగి చూచినారు. కమలం అన్నమాట గుర్తుపట్టింది, 'రాముడు' అని ఆశవాన్నిచూచి నిర్ఘాంతపోయింది కమలం....